

MEDIER**Redaktørfyring på Berlingske - et tilbageslag for journalistisk frihed?**

Chefredaktør fyret trods oplagsfremgang - Muligt tegn på indskrænket redaktionel frihed - Berlingskes ejerkreds rykker tættere på redigeringen af avisen - Risiko for yderligere skred på avismarkedet - Uro på Berlingske i løbet af Peter Wivels første uge - Ledelsesturbulens årsag til manglende internationalisering og sen internet-satsning - Berlingske klarer sig væsentligt bedre økonomisk end konkurrenterne

Meget tyder på, at fyringen af chefredaktør Anne E. Jensen fra Berlingske Tidende kan betyde et tilbageslag for den redaktionelle frihed i landets største bladkoncern, som med et samlet oplag omkring en halv million har en dominerende position på det danske avismarked. Det viser en gennemgang af turbulensen i chefredaktion og direktion på den snart 250 år gamle kulturinstitution, som Mandag Morgen har foretaget på basis af en række samtaler med tidligere og nuværende chefredaktører, fagredaktører, bestyrelsesmedlemmer og journalister.

Ifølge Ugebrevets oplysninger er en væsentlig årsag til, at Berlingskes mangeårige og stærke bestyrelsesformand Ole Scherfig i forrige uge valgte at skille sig af med Anne E. Jensen, at hun havde lagt en for skarp linje i en række følsomme og kritiske artikler om værfissagen, selskabstømmere og forsvarrets øverste ledelse, Forsvarskommandoen.

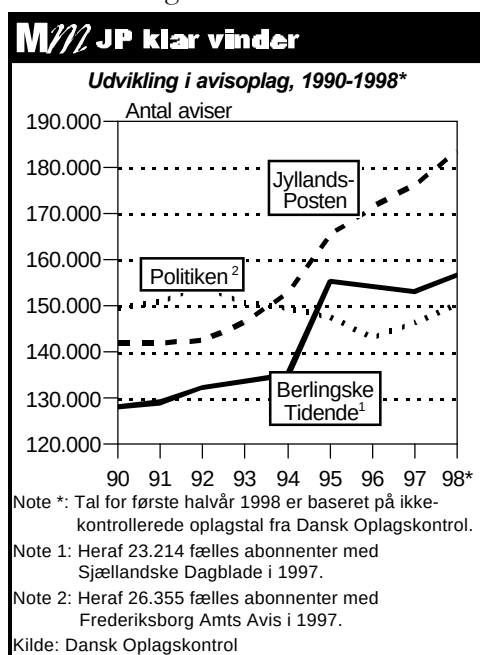
Afskedigelsen er den seneste i en række ledesskift i det berlingske hus. Udskiftningen af chefredaktøren kan virke uforståelig i lyset af, at de nyeste oplagstal tyder på, at Berlingskes nedgangslinje er brudt.

Hyppig udskiftning på Berlingskes chefposter

Turbulente ledelsesforhold med mange skift på chefniveau i Det Berlingske Officin gør det tilsyneladende vanskeligt at fastholde en konsekvent og sammenhængende forretningsudvikling, hvori den redaktionelle linje spiller en afgørende rolle. Det sker i en tid, hvor enhver medievirksomhed står over for enorme udfordringer, der blandt andet er afledt af IT-udviklingen og den øgede internationalisering i mediebranchen i det øvrige Skandinavien. Det Berlingske Officins udfordringer bliver ikke mindre af, at der også foregår en heftig dagbladskrig med Jyllands-Posten som hovedmodstander.

Berlingskes specielle ejerforhold gør ledelsesopgaven i avis-koncernen særlig kompliceret. Ledelsen skal manøvrere i et vanskeligt farvand mellem konservative aktionærers krav om et solidt afkast og redaktionens krav om udstrakt redaktionel frihed - ofte med henvisning til netop Jyllands-Postens succes med en kritisk redaktionel linje. Siden 1994 har Berlingske og B.T. haft i alt seks chefredaktører, og koncernen har haft tre forskellige adm. direktører. Se også tekstboks.

Figur 1: Jyllands-Postens evige fremgang skaber frustration hos Berlingske.

Som endnu en årsag til det seneste chef skifte på Berlingske nævnes, at Anne E. Jensen efter bestyrelsens vurdering ikke har været tilstrækkelig dynamisk og initiativrig. Der har været voksende utilfredshed med hendes mangel på udfarende journalistisk *drive*. Weekendavisens hidtidige chefredaktør Peter Wivel fremstår i den forbindelse som den umiskendelige succes, der på få år har bragt ugeavisens oplag markant i vejret.

Udnævnelsen af Peter Wivel til ny chefredaktør på Berlingske kan imidlertid ses som andet og mere end endnu et chef skifte i det berlingske hus. Afskedigelsen af Anne E. Jensen og dermed måske afskeden med en moderne, kritisk journalistisk linje, der gør op med Tante Berlinger-syndromet, kan tolkes som en tilbagevenden til tidligere tiders mere venlige behandling af f.eks. erhvervslivet.

En mulig fremtidig indskrænkning af den redaktionelle frihed på eksempelvis avisens erhvervs- og samfundsredaktioner kan yderligere accelerere det skred, der er i gang på det danske avisemarked, hvor Jyllands-Posten vokser støt på bekostning af Politiken og Berlingske. Se også figur 1. Skiftet kan således få konsekvenser for udviklingen på hele det danske avisemarked.

Ole Scherfig ønsker ikke at kommentere årsagerne til Anne E. Jensens afgang, og både Scherfig og den nytiltrådte chefredaktør Peter Wivel afviser over for Mandag Morgen, at der er redaktionelle ændringer undervejs. En række begivenheder de seneste to år samt forløbet af Peter Wivels første uge på avisen kan imidlertid så tvivl om dette udsagn.

Berlingskes usædvanlige ejerskab

Set udefra ligner landets tre største landsdækkende aviser, Politiken, Berlingske og Jyllands-Posten, hinanden. Alle redigeres de med en stigende grad af professionalisme. Men på et springende punkt - ejerskabet - adskiller Berlingske sig fra de to andre. Hvor både Politiken og Jyllands-Posten er fondsejede og dermed uafhængige af økonomiske særinteresser, har Det Berlingske Officin siden rekonstruktionen i 1982 været ejet af dansk erhvervsliv.

Selve dette ejerskab vil ifølge medieforskeren Preben Sepstrup altid så tvivl om avisens uafhængighed. Han advarer derfor mod at stramme på den redaktionelle frihed. En mindre kritisk linje over for erhvervsliv og offentlige autoriteter kan få alvorlige følger for avisens fremtid og positionering i den knivskarpe konkurrence på det danske avisemarked.

I februar 1996 bragte hovedkonkurrenten Jyllands-Posten en kritisk artikelserie om Den Danske Banks garanti for et antal Mærsk-skibe. Det slog for alvor avisen fast i læsernes bevidsthed som økonomisk uafhængig og redaktionelt kritisk - også over for store toneangivende virksomheder som A.P. Møller og Den Danske Bank. Det er tilsyneladende den vare, moderne avislæsere ønsker. Sådan kan oplagstallene fra de to aviser i hvert fald tolkes.

Preben Sepstrup karakteriserer det som gammeldags, hvis en avis lader sig styre af særinteresser. Men mistanken om, at der tages særlige hensyn til de store erhvervsvirksomheder og banker i Berlingskes ejerkreds, vil altid være til stede. Derfor advarer Preben Sepstrup mod, at Berlingskes nye chefredaktør ændrer den redaktionelle linje i en retning, der kan give ny næring til denne mistanke. En forstærket mistanke kan vanskeliggøre Berlingske Tidendes bestræbelser på at bevare eller udvide sit tag i den kritiske danske avislæser. Avisen bør derfor foretrække en stærk chefredaktør, der kan modstå eventuelle pres fra ejerkredsen.

Avisens særlige ejerforhold kan tænkes at lette de store aktionærers mulighed for og fristelse til at blande sig i avisens redaktionelle dispositioner. Den Danske Bank har med en ejerandel på 28,31 pct. en særstilling. Unibanks og Carlsbergs ejerandele på henholdsvis 7,76 og 6,53 pct. er i den sammenligning små. Koncerndirektør i Carlsberg Walther Paulsen sidder derudover i Officinets bestyrelse. Virksomheden har kun pligt til at oplyse om aktionærer med mere end 5 pct. af aktiekapitalen, så navnene på de øvrige aktionærer fremgår ikke

Ledelsesskift i Det Berlingske Officin

Chefredaktører på Berlingske Tidende:

Marts 1996: Anne E. Jensen afløser Hans Dam
August 1998: Peter Wivel afløser Anne E. Jensen

Chefredaktører på B.T.:

Juli 1994: Poul Erik Thomsen afløser Peter Dall
Maj 1996: Arne Notkin afløser Poul Thomsen
Oktober 1997: Erik Bistrup afløser Arne Notkin

Adm. direktører:

Oktober 1997: Steen Gede afløser Chr. Reves
Forår 1998: Steen Gede siger ja til FDB-topjob
Januar 1999: Joachim Malling afløser Steen Gede

Øvrig direktion:

1993-96: Jørgen Beck Mikkelsen salgsdirektør
1995-97: Preben Erik Nielsen viceadm. direktør
August 1998: Mikael Thinghuus afløser René Tang Jespersen som økonomidirektør

Tabel 1: Berlingskes bestyrelse har vidt forgrenede interesser i dansk erhvervsliv.

MM Bestyrelsen
<i>Oversigt over bestyrelsesmedlemmer og deres hverv i andre danske selskaber.</i>
Oluf Engell Advokat for Den Danske Bank. Formand for bestyrelsen for: • Andersen og Martini A/S • Aktieselskabet Einar Willumsen • F.E. Bording A/S • Valora Ejendomsaktieselskab • Selskabet af 1. august 1931 A/S Medlem af bestyrelsen for: • Bella Center A/S • BRFKredit A/S • Haldor Topsøe A/S
Kurt Christian Fromberg Adm. direktør i Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S. Medlem af bestyrelsen for: • A/S Københavns Sommer-Tivoli • Forlaget Forum A/S • Samlerens Forlag A/S • Forlaget Tiderne Skifter A/S • A/S Forlaget Fremad • Interaktiv Distribution A/S
Karl-Johan Levinsen Direktør i Dansk Industri Invest A/S Medlem af bestyrelsen for: • Vejle Køle- og Frysehus A/S • Dagrofa A/S • Aktieselskabet Einar Willumsen • Lancarøme A/S • Schur International A/S • Schur Invest A/S
Walther Paulsen Koncerndirektør i Carlsberg A/S Medlem af bestyrelsen for: • Coca-Cola Nordic Beverages A/S • Vingaarden A/S • Harboe Bryggeri A/S • Danske Invest A/S • A/S Københavns Sommer-Tivoli • Rynkeby Foods A/S • Royal Scandinavia A/S • Holmegaard Emballage A/S
Ole Scherfig Formand for bestyrelsen for: • BRFHolding A/S • De Bergske Blade A/S • Dansk Industri Invest A/S • Dan-Ejendomme Holding A/S • Hotel Ebeltoft Strand A/S • Hotel Koldingfjord A/S • A/S Sjællandske Avistryk Næstformand for bestyrelsen for: • Dagrofa A/S • A/S JyskeVestkysten • Århus Stiftstidende A/S Medlem af bestyrelsen for: • Novo Nordisk A/S • A/S Storebæltsforbindelsen • Driftsselskabet Klelund Plantage A/S

af regnskabet. Bestyrelsens sammensætning fremgår af tabel 1.

A.P. Møller repræsenteres indirekte i kredsen af interessenter omkring Berlingske via sit medejerskab af Den Danske Bank, via skibsreder Jess Søderbergs plads i bankens bestyrelse - og siden maj i år via bestyrelsesmedlem Knud Sørensen, tidligere ordførende direktør i Den Danske bank og nuværende bestyrelsesmedlem i APM-selskabet Dampskibsselskabet af 1912. Knud Sørensen har med sin indtræden i bestyrelsen, i kraft af sine bestyrelsesposter, udvidet kredsen af danske virksomheder, som i fremtiden kan tænkes at interessere sig for Berlingskes redaktionelle linje. Knud Sørensen ventes at indtage pladsen som bestyrelsesformand, når Berlingskes nuværende mangeårige formand, Ole Scherfig, forventeligt går af efter avisens 250-års jubilæum i starten af 1999.

Peter Wivels første uge et fingerpeg

Peter Wivels første uge på Berlingske kan tolkes som et fingerpeg om en ny og mindre kritisk holdning over for erhvervslivet. Wivel stoppede i sidste uge en kontroversiel artikel om selskabstømning skrevet af en af avisens erfarne journalister. Dette skridt udløste krisestemning i huset, og chefredaktionen modtog en række signaler om, at journalisterne var klar til ataktionere, hvis ikke den omstridte artikel blev trykt. Peter Wivel erklærede sig derefter klar til at trykke artiklen med visse ændringer.

Meget tyder på, at det har været Anne E. Jensens strategi at give især erhvervsredaktionen og samfundsredaktionen udstrakt redaktionel frihed. I et tæt samarbejde med journalistisk redaktør og medlem af chefredaktionen Elisabeth Rühne er det lykkedes at tiltrække en række respekterede erhvervsjournalister fra konkurrerende blade.

Samarbejdet har givet synlige resultater i avisen, som ofte har været førende i dækningen af eksempelvis værftssagen, selskabstømmersagerne, Augustinus Fonden, Scanbox og Louis Poulsen. Det var også Berlingske, der for nylig genoplivede den for både centraladministration og værftsindustri så smertelige værftssag. Avisen var først med nyheden om, at den bedrageridømte forhenværende værftsdirektør for Svendborg Værft, Per Glente, får sin sag om overbelåning af skibe genoptaget.

En indskrænkning af den redaktionelle frihed på de to redaktioner kan tænkes at give avisen problemer med at tiltrække dygtige journalister fremover.

Skibsredere på redaktionen

Den afgåede chefredaktør har under sin to et halvt år lange ansættelsesperiode i flere situationer fungeret som bolværk for bladets journalister. Det gælder især på erhvervsredaktionen, hvor hun har sejlet op mod dansk erhvervslivs sværvægtene, heriblandt skibsrederne Jess Søderberg og Knud Pontoppidan, A.P. Møller.

Berlingske skrev i 1996 i lighed med landets øvrige store dagblade indgående om den såkaldte værftssag om de omstridte danske regler for statsstøtte til værfterne hen over efteråret 1996. Men da avisen den 18. oktober 1996 var klar med en forside-artikel til søndagsudgaven d. 20. oktober, indfandt skibsrederne Jess Søderberg og Knud Pontoppidan sig begge på redaktionen i Pilestræde om fredagen, efter at artiklen var faxet til gennemsyn, for at presse Anne E. Jensen til at tage artiklen af.

Artiklen var ubehagelig for A.P. Møller. Gruppens datterselskab Lindøværftet blev direkte beskyldt for at have opfundet modellen for de danske statsstøtteregler, samtidig med at A.P. Møller udadtil rasede mod statsstøtte. Artiklen byggede sin dokumentation på en række breve og notater, som avisen havde fået aktindsigt i. Primus motor i den for værfterne fordelagtige ordning var ifølge artiklen daværende direktør for Lindøværftet Troels Dilling. Enden på de to skibsrederes besøg på Berlingske redaktion blev dog, at Anne E. Jensen stod fast og trykte artiklen.

Anne E. Jensen har ifølge Mandag Morgens oplysninger ligeledes været udsat for pres i forbindelse med avisens kritiske dækning af det danske forsvars samarbejde med amerikansk militær på Thule-basen i Grønland. Forsvarets øverste ledelse, Forsvarskommandoen, indklagede i december 1997 Berlingske for pressenævnet med en række klagepunkter. Avisen blev "frifundet" på alle punkter på nær ét, hvor pressenævnet udtrykte sin kritik for tilsidesættelse af god presseskik. Ifølge Mandag Morgens oplysninger har bladets bestyrelse ikke brudt sig om artikelsen.

Wivel: Ingen ændringer

Peter Wivel siger til Mandag Morgen, at han ikke forventer nogen ændring i Berlingske Tidendes redaktionelle linje. Han er ikke bekendt med nogen uenighed mellem Anne E. Jensen og bestyrelsen om linjen på erhvervs- og samfundsstoffet. Ej heller er han bekendt med, at repræsentanter for bladets ejere ved forskellige lejligheder har søgt at påvirke redaktionens dispositioner.

Sagen om den kontroversielle selskabstømmer-artikel, der blev stoppet i sidste uge, betegner han som et naturligt led i den redaktionelle proces. Artiklen vil blive bragt, efter at der er foretaget de af ham ønskede ændringer, oplyser han.

Bestyrelsesformand Ole Scherfig, som har kontor og sekretær i huset, afviser alle oplysninger om forsøg på påvirkning af den redaktionelle linje fra avisens ejere som myter. Han har ikke kendskab til, at eksempelvis Jess Søderberg personligt har henvendt sig på avisen om værftssagen. "Den slags sager tager chefredaktøren sig af, det blander bestyrelsen sig ikke i," siger han.

Stagnationslinien brudt

Stigende frustration på Berlingske over vigende oplagstal siden 1995 er nu afløst af forsigtig optimisme med et svagt stigende oplag det sidste halve år. Det kan virke uforståeligt, at Berlingskes bestyrelsesformand vælger at skille sig af med Anne E. Jensen, netop når udviklingen er vendt.

Berlingskes oplag er sivet siden 1995, men de nyeste endnu ukontrollerede oplagstal fra Dansk Oplagskontrol viser fremgang i første halvår af 1998 i forhold til året før. Avisens oplag er steget fra 154.687 i første halvår 1997 til 156.607 i år, en fremgang på 1,2 pct. Politiken har oplevet en fremgang på 2,0 pct., mens Jyllands-Postens fremgang ligger på hele 4,5 pct.

"Vi ligger i oplagsvækst nu, og vi forventer, at væksten holder sig i andet halvår," siger adm. direktør i Det Berlingske Officin Steen Gede.

Som forretning har avisen hidtil fulgt en stiltfærdig overtagelsesstrategi, som står i modsætning til andre skandinaviske medievirksomheder. Men der kan stilles spørgsmål ved, om Berlingske får taget synergieffekten hjem i tilstrækkeligt omfang. Avisen satser fortsat på

det trykte ord og går uden om de elektroniske medier. Koncernen er først sent og noget halvhjertet gået ind i internet-virksomhed.

Ifølge adm. direktør Steen Gede er strategien at hente rationaliseringsgevinster på tryksamarbejder og IT:

“Vi har bevidst ikke taget den fulde gevinst hjem, fordi vi lægger vægt på, at de enkelte aviser skal bevare deres redaktionelle frihed,” siger han.

Virksomheden fusionerede sidste år datterselskabet J.M. Elmenhoff & Sønner, der ejer Randers Amtsavis og Dagbladet Djursland, med det fondsejede Århus Stiftstidende. Det Berlingske Officin overtager 35 pct. af aktiekapitalen i Århus Stiftstidende, og der etableres med fusionen en regional avis med et hverdagsoplag tæt på 100.000. Sammen med de delvist ejede De Bergske Blade og Jydske Vestkysten når Det Berlingske Officin op på at kontrollere et dagligt avis-oplag på næsten en halv million - inklusive samarbejdsaftalen med Sjællandske Dagblade, som øger oplaget med knap 25.000.

Sen satsning på elektroniske medier

Først i 1997 blev Berlingske Online sat på skinner med et budget på 40 millioner kr. og 14 ansatte. Berlingskes internet-virksomhed tog yderligere et skridt fremad med overtagelsen af 34 pct. af aktiekapitalen i den norske mediekoncern Schibsteds virksomhed, Skandinavia Online, i marts i år. Der er dog indtil videre grænser for de økonomiske perspektiver i internet-aktiviteterne. Berlingske har i modsætning til de øvrige store bladhuse endnu ikke forhandlet en videresalgsaftale med sine journalister. Ifølge Steen Gede er videresalgsaftalen undervejs, men han ser indtil videre ikke noget forretningsmæssigt grundlag for at kunne udnytte en sådan aftale.

Det er nærliggende at drage paralleller mellem Berlingske med den norske Schibsted-mediekoncern og den svenske Bonnier-koncern. De omsatte i 1997 for henholdsvis godt 5 og godt 8 milliarder. kr. Schibsted er oprindeligt en familieejet virksomhed med Aftenposten og Verdens Gang som flagskibene. Virksomheden har udviklet sig til en international multi-mediekoncern efter børsnoteringen i 1992. Schibsted driver bl.a. Norges reklamefinansierede TV2 samt omkring 40 større og mindre selskaber inden for tv og film. Schibsted købte i 1996 det svenske Aftonbladet og annoncerede for nylig, at der var indgået en hensigtsaftale om at overtage 62 pct. af aktierne i Svenska Dagbladet med en gruppe af bladets aktionærer.

Bonnier, som bl.a. ejer Børsen-koncernen, befinder sig ligesom Schibsted i en anden klasse størrelses- og aktivitetsmæssigt. Halvdelen af omsætningen ligger uden for Sverige, og Bonnier har omfattende aktiviteter inden for magasiner, tv og film og forlag.

Tabel 2: Berlingskes afkastningsgrad er langt bedre end Politikens og Jyllands-Postens.

MM Berlingske rates B			
Nøgletal, millioner kr. og pct.			
	Berl. Tidende	Jyllands- posten	Poli- tiken
Rating	B	D	D
Omsætning	2608,4	1247,3	1515,8
Prim. resultat	135,9	28,1	20,0
Afkastningsgrad	13,4%	5,8%	3,8%
Overskudsgrad	5,2%	2,3%	1,3%
Soliditetsgrad	39,2%	33,7%	48,8%
Anm:	Berlingske Tidende er korrigeret for koncerngoodwill.		
Kilde:	Ugebrevet Mandag Morgen.		

B-rating til Berlingske

Det Berlingske Officin har været en god forretning for de investorer, der tilbage i 1982 skød i alt 160 millioner kr. ind i selskabet. Mandag Morgens rating-system giver Det Berlingske Officin karakteren B for god økonomisk performance. Virksomheden opnår ikke topkarakteren A, bl.a. fordi den ikke opfylder kravet om en omsætningsvækst over 10 pct. Både Jyllands-Posten og Politiken får karakteren D for en utilfredsstillende økonomisk performance. Se også tabel 2.

Berlingske forrenter de operative aktiver (afkastningsgrad) med 13,4 pct., hvilket er væsentligt over obligationsrenten på 6,9 pct. plus risikotillæg på 3 pct. Både Jyllands-Posten og Politiken ligger dårligere end obligationsrenten og forrenter således operative aktiver dårligere end en passiv investering.

Beregningerne er foretaget på basis af virksomhedernes primære resultat, hvor Berlingske klarer sig væsentligt bedre end de to øvrige.

Overskudsgraden viser, at Berlingskes primære resultat i forhold til omsætningen er en del bedre end Jyllands-Postens og Politikens. Aktionærerne har siden 1990 hævet udbytter på 10 pct. I 1994 blev der foretaget en ekstra udlodning på 300 millioner kr.